

הרי הוא מותר בכל החצר כולה. אף כאן הקב"ה לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם שלו, מותר בכל העולם כולו. ולא עוד אלא שהרי אוכלי המן מעידין עליו, שכל ימות השבת^[לד] היה יורד, וכשבת לא היה יורד, עד כאן:

ובשמות רבה פרשה^[לז] ל'לה, מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהלכו לרומי ודרשו שם, אין דרכיו של הקב"ה כבשר ודם, שהוא גזור גזרה והוא אומר לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום. והקב"ה אינו כן. היה שם מין אחד, אמר להם, אין דברים אלא כזב. לא אמרתם אלהיכם אומר ועושה, למה אינו משמר את השבת. אמרו לו, רשע שבעולם, אין אדם רשאי לטלטל בתוך חצירו בשבת. אמר להם, הין. אמרו לו, העליונים והתחתונים חצירו של הקב"ה, שנאמר מלא כל הארץ כבודו^[לז] וכו', וכתוב הלא את השמים ואת הארץ אני מלא^[לז], עד כאן:

והקושי מפורסם במדרש הזה. ראשונה, שהרשע שאל שאם הקב"ה משמר את השבת, אל ישיב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב, שהם מלאכות גמורות. ורבי עקיבא וחכיריו השיבו מאיסור הטלטול בחצר, שהוא מדרבנן. שנית, היאך נחה דעת הרשעים האלו בתשובה זו, שלא שאלו ממנה. עוד קשה במה שאמר, ולא עוד אלא שאוכלי המן מעידין וכו', נראה שהיא ראייה לסתור תירוץ הטלטול:

והנה מצאתי במשנת רבי אליעזר על מדרש רבה, שכתב וזה לשונו, קשה, תינח מה שמוריד גשמים מרשות לרשות. אבל מה שמצמיח בה עשב, איך מתורץ מכח כולי עלמא דיליה. ומצאתי בספר חדש דברי נחמיה פרשת בחוקותי, שמתרץ, שעיקר טעם האיסור זורע בשבת, היינו שהוציא מרשות דומם לרשות צומח. לכך מי שכולי עלמא דיליה, מותר. ודוחק. גם קשה וכו' ועיקר קושייתו היה רק מהוצאות מרשות לרשות. ובאמת לא שייך שום מלאכה גבי קודשא בריך הוא, רק מדכתיב מנוחה גבי עצמו^[לח] מטעם ידוע. עד כאן דבריו:

חינה שליתורה

[לד] היינו כל ימות השבוע: [לה] אות ט': [לו] ישעיה ו, ג: [לז] ירמיה כג, כד: [לח] וינח ביום השביעי. שמות כ, י:

1234567

והרואה יראה דכל אלו התירוצים דחוקים מאד, ואין הנפש נוחה בהם. ואם כן הדרא קושיין לדוכתייהו. **גם** מה שתירץ הרב ידי משה, שכל מה שעושה בהתר עושה מטעם הנזכר, והחמיר במן הואיל ואפשר שירד בערב שבת, עדין דחוק:

והנראה לעניות דעתי לתרץ כל הקושיות, בהקדים מה שכתב הרב מעשה ה' פרק י"ג ממעשה בראשית, שהברכה שבירך את השבת, טעמו בצדו, במה שאמר **כי בו שבת מכל מלאכתו**. רוצה לומר שכיון שהקב"ה שובת בו, אם כן הכח הניתן בארץ להוציא הצומח, גם הוא היה שובת, וכל שכן כאשר יחסר בו גם כן עבודת האדם. לכך בירכו שלא יחסר דבר וכו'. וכמו כן נאמר פרשת יתרו, ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך^[לט], ולא הספיק לומר ובשביעי תשבות. אבל אמר ועשית כל מלאכתך, הוא הבטחה שבששה ימים שיעבוד, יעשה כל מלאכתו, לא יחסר ממנה כלום מפני שביתתו, וגם הארץ תצמח, עד כאן:

עוד כתב בפרק שביעי ממעשה תורה, כי כמו שהקב"ה שבת, כן הנחילנו השבת ולא לזולתינו, שעל ידי השביתה יתפרסם שאנחנו עבדיו שהוציאנו ממצרים. כי מה שקנה עבד, קנה רבו^[מ]. ואם העבד יעשה מלאכה, על דעת בעלים הוא עושה, והרי הוא כאלו הבעלים עושים. ולזה נצטוינו לשבות, כיון שאדונינו שובת. וכן עבדינו ובהמותינו. אבל שדותינו וכרמינו אינם שובתים, שהם תחת הטבע אשר נחקק בהם. וכן הגרמיים השמימיים לא ישנו את תפקידתם^[מא]. ואם כן, האומות אשר לא נכנסו בעבודתו יתברך רק תחת צבא השמים אשר חלק להם, כמו שצבא השמים אינם שובתים, גם הם לא יאות להם לשבות. וענין זה כמו המלך שעבדיו לובשים לבוש מהמלך^[מב] משאר העם, שכל רואיהם יכירום. והאיש אשר יתלבש באותו לבוש, הרי הוא מורד במלכות, ויתחייב ראשו למלך, כי הוא מראה עצמו היותו עבד מלך, ועבד מלך כמלך^[מג]. וזהו טעם שאמרו רבותינו ז"ל, גוי ששבת חייב מיתה^[מד], עד כאן:

חינה של תורה

[לט] שם פסוק ח': [מ] פסחים דף פ"ח ע"ב: [מא] כגירסתנו בברכת הלכנה. ועיין לקמן בספר תלים הערה ד': [מב] צריך להיות לבוש מתחלף, וכמו שהוא בפרשת ויקהל הנזכר לעיל הערה ל"א: [מג] שבועות דף מ"ז ע"ב: [מד] סנהדרין דף נ"ח ע"ב:

היוצא לנו מכל זה, שהקב"ה ברא הטבע בששת ימי בראשית. וכל שהוא תחת הטבע, חקק בו שלא ישנה את תפקידו, בין בשמים ובין בארץ. ואם כן כל הדברים שמצד הטבע, נעשין מאלוהין. ודבר זה מענין הכרכה שכירך את יום השביעי שלא יחסר בו מאומה מצד הטבע. והרוח ישיב, ואיר יעלה מן הארץ ומשקה האדמה, ומצד הטבע מצמחת:

והא למה זה דומה, לאומן שעושה כלי השעות^[מה], ומעצמו עושה פעולתו בשבת. וכי נאמר שכפעולת הכלי הזה שלא נח ביום השבת ממלאכתו, אין האומן שעשאו משמר את השבת:

והנה חכמינו ז"ל שהשיבו(הו) ענין הטלטול בחצר, השיבום בחכמה. שמתשובת הטלטול שאינו תלוי מצד הטבע, יכינו לשאלתם שהוא מצד הטבע, ואין צורך לפרש להם שאלתם. אבל טלטול מרשות לרשות, שאינו מצד הטבע, הוצרכו להשיב להם דכולי עלמא דידיה, ומלוא כל הארץ כבודו, מה שאינם מאמינים בו. אמנם הטבע הם מאמינים בו, ואין צורך להשיבם:

ולזה הוצרכו להביא לו מופת ועדים נאמנים מאוכלי המן, שלא היה יורד בשבת. מפני שהמן לחם מן השמים, ולא היה יורד לישראל מצד הטבע, אלא מאהבת השם יתברך לישראל, הוריד להם המן חוץ מן הטבע. ואף על פי שמלוא כל הארץ כבודו ולא שייך בזה טלטול מרשות לרשות וכולי עלמא דיליה, הואיל ואפשר לירד מערב שבת, לא ירד בשבת, כדי להורות לישראל שישמרו את השבת, כמו שהקב"ה משמר את השבת. ובזה הם מעידין עליו:

ואחר זמן רב מצאתי במדרש הגדול פרשת ויקהל^[מ] שהוסיף בתשובת רבי עקיבא לטורנוסרופוס, זה לשונו, ולא ראית שמדליקין את הנרות מערב שבת, והולכין וגדלקין כל השבת. ומניחין בשר על האש מערב שבת, והולך ומתבשל כל השבת מאליו. כך הקב"ה ברא את הכל בששת ימי בראשית, ומבעו לעשות כל אחד ואחד לפי מה שהוא מאליו, עד כאן לשונו. ולפי גרסא זאת, הוסר כל הקושי שהקשינו. ותהלה לשם יתברך שהסכימה דעתי לדברי מדרש זה:

חינה של תורה

[מה] היינו מה שנקרא בזמנינו שעון: **[מז]** על פסוק (שמות לה, ג) לא תבערו אש, דף תשל"ג: